

بررسی وضعیت ازدواج و سازگاری زناشویی در بین کارکنان سپاه

خدابخش احمدی^۱، Ph.D.، اسفندیار آزاد مرزآبادی^۲، M.Sc. و علی ملازمانی^۳، M.Sc.

آدرس مکاتبه: دانشگاه علوم پزشکی بقیه... «ع» - پژوهشکده طب رزمی - مرکز تحقیقات علوم رفتاری - تهران - ایران

تاریخ اعلام وصول: ۱۳۸۴/۱/۱۸ تاریخ دریافت مقاله اصلاح شده: ۱۳۸۴/۶/۱۴ تاریخ اعلام قبولی مقاله: ۱۳۸۴/۶/۲۴

خلاصه

مقدمه: سازگاری در روابط زناشویی بر میزان سلامت روانی، میزان رضایت از زندگی و حتی بر میزان درآمد، موفقیت تحصیلی و رضایت از شغل زوجین تأثیر می‌گذارد. از سویی دیگر ناسازگاری در روابط زوجین موجب اختلال در روابط اجتماعی، گرایش به انحرافات اجتماعی، افول ارزش‌های فرهنگی در بین زن و شوهر می‌شود. براین اساس، مطالعه و پژوهش در زمینه سازگاری زناشویی مهم است. لذا، هدف تحقیق حاضر بررسی وضعیت ازدواج و سازگاری زناشویی در بین کارکنان سپاه می‌باشد.

مواد و روش کار: در این پژوهش که در سال ۱۳۸۲ با هدف شناخت وضعیت سازگاری زناشویی و میزان شیوع ناسازگاری در بین کارکنان سپاه انجام گرفت، تعداد ۹۰۰ زوج از بین کارکنان سپاه شهر تهران با استفاده از روش خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. روش پژوهش، روش توصیفی - زمینه‌یابی بود. ابزار مورد استفاده در پژوهش عبارت بودند از: آزمون رضایت زناشویی انریچ، پرسشنامه اطلاعات جمعیت شناختی و اطلاعات ازدواج.

نتایج: نتایج حاصل از تحقیق نشان داد، ۱۰/۲ درصد از مردان و ۱۹/۷ درصد از زنان از زندگی زناشویی خود ناراضی هستند و ۵۱/۴ درصد از مردان و ۴۹/۷ درصد از زنان گاهی راضی و گاهی ناراضی‌اند. بیشترین میزان ناسازگاری در بین آنها در زمینه توانایی حل تعارض و روابط جنسی بود.

بحث: لازمه توانایی حل تعارض و بهبود روابط جنسی داشتن مهارت‌هایی است که قابل آموزش و یادگیری هستند. از طریق افزایش مهارت‌های زوجین در ابعاد فوق می‌توان میزان سازگاری زناشویی و در نهایت میزان رضایت از زندگی را در آنها افزایش داد. بر این اساس پیشنهاد اصلی پژوهش حاضر توجه مسئولین سپاه به برنامه‌های آموزشی و مشاوره خانواده است.

واژه‌های کلیدی: سازگاری زناشویی، رضایت زناشویی، کارکنان سپاه

۲- عضو هیات علمی - دانشگاه علوم پزشکی بقیه... «ع»

۱- استادیار - دانشگاه علوم پزشکی بقیه... «ع» - نویسنده مسئول

۳- روانشناس - دانشگاه علوم پزشکی بقیه... «ع»

مقدمه

ازدواج به عنوان نهاد اجتماعی پایه و اساس ارتباط انسانی را تشکیل می‌دهد. در ازدواج مرد و زن از طریق یک نیروی رمزی ناشی از غریزه، آیین، شعائر و عشق به هم جذب شده و به طور آزادانه و کامل تسلیم (متعهد) یکدیگر می‌شوند تا واحد پویایی را به عنوان خانواده ایجاد نمایند [۱]. ازدواج محیطی مقدس، باصفا و به زیباترین تعبیر قرآنی محل سکون و آرامش است [۲]. مهم‌تر از ازدواج، سازگاری زناشویی و رضایت از ازدواج است. سازگاری زناشویی وضعیتی است که در آن زن و شوهر در بیشتر مواقع احساس خوشبختی و رضایت از همدیگر دارند. سازگاری از طریق علاقه متقابل، مراقبت از یکدیگر، پذیرش، درک یکدیگر و ارضای نیازها ایجاد می‌شود [۳].

مطالعه علمی سازگاری زناشویی از دهه ۱۹۹۰ تاکنون به شدت مورد توجه قرار گرفته است. در واقع رضایت زناشویی یک ارزیابی کلی از وضع فعلی ارتباط ارایه می‌دهد. رضایت و سازگاری زناشویی یکی از گسترده‌ترین مفاهیم برای تعیین و نشان دادن میزان شادی و میزان پایداری رابطه است [۴]. سازگاری زناشویی یک فرایند است که در طول زندگی زوجین به وجود می‌آید؛ زیرا، لازمه آن انطباق سلیقه‌ها، شناخت ویژگی‌های شخصیتی، ایجاد قواعد رفتاری و شکل‌گیری الگوهای مرادده‌ای است [۵]. زوجین سازگار، زن و شوهرهایی هستند که توافق زیادی با یکدیگر دارند، از نوع و سطح روابطشان راضی‌اند، از نوع و کیفیت گذران اوقات فراغت رضایت دارند و وقت و مسایل مالی خودشان را به خوبی برنامه‌ریزی می‌کنند [۶].

مطالعات نشان داده است که سازگاری زناشویی بر بسیاری از ابعاد زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها تأثیر می‌گذارد. روابط زناشویی رضایت بخش، سنگ زیر بنای عملکرد خوب خانواده است که به‌طور مستقیم یا غیر مستقیم والدینی مؤثر^۱ را تسهیل می‌کند، روابط فرزندان را با یکدیگر و با والدین بهبود می‌بخشد و باعث رشد شایستگی و توانایی سازگاری و انطباق در بین کودکان می‌شود.

ازدواج‌هایی که در آنها توافق حاکم است؛ ارتباط مادر - کودک و پدر - کودک مثبت است و احتمال بیشتری دارد که پدر و مادر نقش‌های مشابه، شراکت و همکاری متقابل داشته باشند. زیرا، برای یک زوج سخت است که زن و شوهر خوبی نباشند و بخواهند والدین با کفایتی باشند [۷]. نتایج مطالعات نشان داده است؛ افراد متأهلی که زندگی‌شان پایدار بوده و استحکام بیشتری داشته، عموماً عمر طولانی دارند، بیشتر عاطفی هستند، از نظر جسمانی سالم‌ترند، شاد هستند و بیشتر احتمال دارد که از سرطان نجات یابند [۸]. همچنین مطالعات انجام شده بر روی ازدواج‌ها نشان داد که افراد متأهل سازگار بیشتر عمر می‌کنند، درآمد بالایی دارند، ثروتمند هستند، در رفتارهای خطرناک کمتر درگیر می‌شوند، تغذیه سالم دارند و در مقایسه با افراد ناسازگار کمتر دچار مشکلات روانشناختی می‌شوند [۹].

همچنین پژوهش‌ها نشان داده است که مردان مطلقه در مقایسه با مردانی که روابط زناشویی موفق دارند، بیشتر احتمال دارد دچار مرگ زودرس شوند و در بین آنان فشار خون دو برابر، سرطان گلو چهار برابر، ذات الریه هفت برابر و میزان بالایی افسردگی، مصرف مواد مخدر و سوانح خود ساخته و خودکشی وجود دارد که آنها را بیشتر به سوی مرگ زودرس پیش می‌برد. همچنین مادرانی که یک بار ازدواج کرده‌اند و زندگی زناشویی آنها ادامه دارد در مقایسه با آنهایی که طلاق گرفته یا ازدواج مجدد کرده‌اند، میزان افسردگی پایین [۱۰] و وضع تغذیه مطلوب [۱۱] دارند. در یک مطالعه با استفاده از یک نمونه ۳۰۹۸ نفری ملاحظه شد که رضایت و سازگاری زناشویی بهترین پیش‌بینی کننده میزان شادمانی شخصی و رضایت از زندگی بود تا عواملی هم‌چون درآمد، تحصیلات، نوع جنس و موقعیت شغلی [۱۲]. مطالعه دیگر نشان داد کودکانی که والدین آنها ازدواج پایدار و همراه با سازگاری داشتند در مقایسه با آنهایی که والدین‌شان دارای ازدواج ناسازگار بودند، نمره درسی بالا داشتند و طبق گزارش معلم‌هایشان دانش‌آموزان بهتری بودند [۱۳]. از سویی دیگر ناسازگاری زناشویی اثرات سوئی بر زن و شوهرها و جامعه دارد. تحقیقات نشان داده است که از بین زنانی که دست به

پس از اتمام آموزش، مهم‌ترین مشکل دانشجویان اضطراب و تعارضات زناشویی بود [۲۲].

هر موضوعی می‌تواند در روابط زوجین به موضوعی مشکل‌ساز و تعارض‌انگیز تبدیل شود. بنابراین ارایه فهرستی از موارد مشکل در بین زن و شوهر نه ممکن و نه لازم است. علی‌رغم آن تلاش‌هایی وجود دارد که سعی کرده موضوعات تعارض‌زا در بین زوجین را شناسایی و دسته‌بندی نماید. بنابراین ابعاد و حوزه‌های سازگاری زناشویی به انحاء مختلف بیان شده است. ابعاد سازگاری و ناسازگاری زناشویی را بلود و ولف در ۸ حوزه، لاندیس در ۶ حوزه [۱]، سیسون در ۹ حوزه [۲۳]، مس در ۱۰ حوزه [۲۴]، توارج در ۵ حوزه [۲۵] و کان‌وی در ۱۰ حوزه [۲۶] شناسایی و طبقه‌بندی کرده‌اند. این حوزه‌ها که توسط محقق جمع‌بندی شده است عبارتند از:

- ۱- مذهب، مسایل معنوی و ارزش‌ها،
- ۲- پول و مسایل مالی خانواده،
- ۳- موضوع جنسی،
- ۴- دوستی و روابط اجتماعی،
- ۵- قواعد و قوانین،
- ۶- کودکان و روش تربیت آنها،
- ۷- تفریح،
- ۸- شخصیت و رشد فردی،
- ۹- نقش‌ها،
- ۱۰- شیوه حل تعارض،
- ۱۱- محبت، عاطفه و درک همدیگر،
- ۱۲- همکاری و همراهی،
- ۱۳- تحصیل و اشتغال و
- ۱۴- تصمیم‌گیری.

محققان با جمع‌بندی و تحلیل تمامی ابعاد مطرح شده به ابعاد مسایل شخصیتی، ارتباط دوتایی، حل تعارض، مدیریت مالی، فعالیت اوقات فراغت، رابطه جنسی، فرزند پروری، ارتباط با اقوام و دوستان و جهت‌گیری مذهبی دست یافته‌اند [۲۷، ۲۸]. با توجه به

اعمال منفی عفت می‌زدند، ۵/۶۶ درصد جدای از شوهرشان زندگی می‌کردند و یا از شوهرشان طلاق گرفته بودند و تنها ۵/۱۲ درصد متأهل بودند و با شوهرشان زندگی می‌کردند [۱۴]. کودکان خانواده‌های ناسازگار احتمال زیادی دارد الکل یا مواد مخدر مصرف نمایند، در نوجوانی بچه‌دار شوند، درآمد کمتری داشته باشند و تحصیلات خود را به اتمام نرسانند [۱۵]. همچنین یک مطالعه نشان داد، مادرانی که از ازدواج خود راضی هستند بیشتر با کودکان خود آمیخته می‌شوند، با آنها بیشتر وقت می‌گذرانند و آنها را اجتماعی بار می‌آورند [۱۶]. تعارضات زناشویی و جدایی زوجین، احتمال افسردگی را در پسران افزایش می‌دهد. هر چند این تعارضات بر روی دختران نیز بی‌تأثیر نیست ولی دختران به دنبال طلاق و جدایی والدین بیشترین آسیب را می‌بینند. همچنین بین سازگاری زناشویی والدین و میزان مشکلات رفتاری فرزندان رابطه همبستگی معکوس وجود دارد [۱۷].

میزان شیوع ناسازگاری زناشویی به‌طور گوناگونی گزارش شده است. تمامی گزارش‌ها علی‌رغم تفاوت‌هایی که با یکدیگر دارند نشان می‌دهند که میزان ناسازگاری زناشویی رو به افزایش است [۱۸]. در پژوهشی نشان داده شده است که نسبت طلاق به ازدواج در ایران از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۷ از شاخص ۷/۴۰ به ۷/۹۸ رسیده است. کمترین میزان طلاق در سال ۱۳۶۲ با نسبت ۶/۳۲ و بیشترین میزان در سال ۱۳۷۰ با نسبت ۸/۸۱ ثبت شده است [۱۹]. در گزارشی از وضعیت زندگی زناشویی در آمریکا نشان داده شده است که نسبت کودکان خانواده‌های دارای دو والدین از ۸۸ درصد به ۶۸ درصد کاهش یافته است و در گزارشی دیگر ملاحظه شد زوجین متأهلی که با هم زندگی می‌کنند، ۲۵ درصد خانواده‌های جامعه را تشکیل می‌دهند. در حالی که این میزان در سال ۱۹۷۰ حدود ۴۰ درصد بود [۲۰، ۲۱]. در مطالعه‌ای در زمینه تظاهرات روانی شایع در بین دانشجویان خلبانی نظامی نشان داد، شایع‌ترین تظاهرات روانی شامل: اضطراب (۲۶ درصد)، تعارضات زناشویی (۲۲ درصد)، اختلالات جسمانی (۱۵ درصد)، افسردگی (۱۳ درصد) و واکنش‌های هراس (۱۲ درصد) بود. همچنین مشخص شد که

مسائل فوق هدف این تحقیق بررسی وضعیت ازدواج و سازگاری زناشویی در بین کارکنان سپاه می‌باشد.

مواد و روش کار

جامعه آماری پژوهش، کارکنان سپاه ساکن در شهر تهران و همسران آنها بود. از مجموع جامعه آماری تعداد ۱۰۰۰ زوج با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. در انتخاب نمونه، آن دسته از زوج‌هایی که حداقل یکی از آنها دچار بیماری مزمن جسمانی یا اختلالات روان‌شناختی بودند یا آنهایی که بیش از ۳ ماه به علت تعارض شدید به صورت جدا از هم زندگی می‌کردند انتخاب نشدند. در مجموع تعداد ۱۰۰ مورد پرسشنامه از زوجین به دلیل مخدوش بودن حذف و تعداد ۹۰۰ زوج مورد بررسی قرار گرفتند. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ^۱ به همراه پرسشنامه اطلاعات ازدواج و اطلاعات جمعیت شناختی استفاده شد. مقیاس انریچ در ابتدا برای توصیف پویایی‌های ازدواج جهت پژوهش ایجاد شد. اما اندک زمانی نگذشت که به عنوان یک ابزار تشخیص برای زوجین متأهلی که به دنبال مشاوره ازدواج و غنی‌سازی آن بودند به کار گرفته شد [۲۷]. نسخه اصلی آزمون دارای ۱۱۵ سوال است که شامل ابعاد و موضوعات شخصیتی، ارتباطات، حل تعارض، مسایل مالی، اوقات فراغت، روابط جنسی، تربیت فرزند، ارتباط با خانواده اصلی و دوستان، نقش‌های همسری و جهت‌گیری مذهبی و معنوی می‌باشد. با توجه به طولانی بودن سوالات مقیاس، فرم‌های متعددی از آن استخراج شده است. اولین بار آلسن فرم ۱۵ سوالی آنرا معرفی نمود و سپس فرم ۴۷ سوالی آن ارایه شد [۲۹] و در اواخر فرم ۲۵ سوالی آن ایجاد گردید [۳۰]. آلسن و همکاران اعتبار فرم اخیر را با استفاده از روش ضریب آلفا ۰/۹۲ گزارش کرده‌اند [۲۷].

در کشور ما فرم کوتاه آزمون با ۴۷ ماده مورد هنجاریابی قرار گرفته و همبستگی درونی آن برای فرم کوتاه ۰/۹۵ محاسبه و گزارش

شده است [۳۱]. در پژوهشی دیگر اعتبار آزمون انریچ با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و با روش باز آزمایی (به فاصله یک هفته) برای مردان ۰/۹۳۷ و برای زنان ۰/۹۴۴ و برای مردان و زنان ۰/۹۴ به دست آمده است [۳۲]. این ضرایب برای خرده مقیاس‌های هدف‌گزینی، رضایت زناشویی، مسایل شخصیتی، ارتباط، حل تعارض، مدیریت مالی، فعالیت‌های اوقات فراغت، رابطه جنسی، فرزندان و فرزندپروری، خانواده و دوستان، نقش‌های مساوات‌طلبی و جهت‌گیری مذهبی گروه زنان و مردان به ترتیب عبارت بودند از: ۰/۷۲، ۰/۸۵، ۰/۷۶، ۰/۷۶، ۰/۷۶، ۰/۸۱، ۰/۶۳، ۰/۶۹، ۰/۸۷، ۰/۶۹، ۰/۶۲، ۰/۷۳ و ضریب آلفای پرسشنامه (۴۸ سوالی) ۰/۹۲ به دست آمده است. همچنین ضریب همبستگی پرسشنامه انریچ با مقیاس‌های رضایت خانوادگی از ۰/۴۱ تا ۰/۶۰ و با مقیاس‌های رضایت زندگی از ۰/۳۲ تا ۰/۴۱ می‌باشد. کلیه خرده مقیاس‌های پرسشنامه انریچ زوج‌های ناسازگار و سازگار را متمایز می‌کنند و این نشان می‌دهد که این پرسشنامه از ملاک روایی خوبی برخوردار است [۳۳]. در بررسی روایی، مقیاس‌بندی انریچ با مقیاس جو خانواده^۲ (FCS) و مقیاس سازگاری زوجین^۳ (DAS) مقایسه شده است. علاوه بر آن مقایسه بررسی‌های انجام شده توسط این مقیاس بین زوجین خوشبخت و پایدار و طلاق گرفته و در حال طلاق روایی این مقیاس را تأیید کرده است. در بررسی اعتبار هر یک از ابعاد دهگانه مقیاس ملاحظه شد که میزان آلفا بین ۰/۶۹ تا ۰/۹۷ و میزان همبستگی بین آزمون و آزمون مجدد در فاصله ۴ هفته بین حداقل ۰/۶۵ و حداکثر ۰/۹۴ می‌باشد. در بررسی‌های انجام شده ملاحظه شد که در کل نتایج حاصله بین گروه‌های جنسی (مرد و زن) تفاوت معنی‌داری وجود نداشت ولی در مقایسه با سه گروه

زوجین حامله، معمولی و در حال مشاوره بین دو گروه مردان و زنان در ابعاد ارتباط، روابط جنسی و تربیت کودکان تفاوت دیده شد [۳۰]. مقیاس‌های فرعی آزمون عبارتند از:

۲- Family Climate Scale

۳- Dyadic Adjustment Scale

۱- Evaluation & Nurturing Relationship Issues Communication and Happiness

۰/۴۹ ± ۱/۴ سال، تفاوت سنی بین زوجین ۳/۶ ± ۴/۲۶ سال و طول مدت آشنایی قبل از ازدواج ۶/۸۹ ± ۸/۷۸ سال بود. حدود نیمی از افراد مورد بررسی از طریق خانواده و اقوام با همسر خود آشنا شده‌اند. ۲۰ درصد از طریق دوستان و همکاران و حدود ۱۰ درصد زوجین خودشان به تنهایی با همسر خود آشنا شده‌اند. این وضعیت در بین زن و مرد تفاوت معنی‌داری داشت. تجزیه و تحلیل نتایج بر اساس آزمون χ^2 نشان داد که مردان به‌طور معناداری ($p < ۰/۰۱$) بیش از زنان، خود به تنهایی با همسرشان آشنا شده‌اند و زنان بیش از مردان از طریق خانواده و اقوام با همسرشان آشنا شده‌اند. از مجموع افراد مورد بررسی حدود ۸۰ درصد اظهار کرده‌اند که به‌صورت عاقلانه و منطقی تصمیم به ازدواج با یکدیگر گرفته‌اند، ۶ درصد مردان و ۸ درصد زنان مورد بررسی ازدواجشان را از روی احساس و ۱/۳ درصد مردان و ۴/۵ درصد زنان ازدواجشان را از روی اجبار می‌دانند. همچنین نتایج نشان داد که زنان بیش از مردان ($p < ۰/۰۱$) اظهار داشته‌اند که انتخاب آنها برای ازدواج اجباری بوده است (جدول ۱).

جدول ۱: نظر زوجین مورد بررسی درباره چگونگی تصمیم‌گیری درباره ازدواج با همسر

نحوه ازدواج	مردان		زنان	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
عاقلانه و منطقی	۷۲۶	۸۰/۷	۷۱۸	۷۹/۸
احساسی	۵۴	۶	۷۳	۸/۱
اجباری	۱۲	۱/۳	۴۱	۴/۵
سایر	۶	۰/۷	۲	-/۲
موارد بدون پاسخ	۱۰۲	۱۱/۳	۶۶	۷/۳
جمع	۹۰۰	۱۰۰	۹۰۰	۱۰۰
نتایج آزمون χ^2	ارزش	۱۹/۶۹	معنی‌داری	۰/۰۰۰۱

مهم‌ترین ملاک‌های انتخاب همسر در بین مردان به ترتیب عبارت بود از: ایمان همسر (۴۷/۱ درصد)، اخلاق و رفتار همسر (۱۷/۹ درصد)، وضع خانواده همسر (۸/۷ درصد)، ویژگی‌های

موضوعات شخصیتی، ارتباط زناشویی، حل تعارض، مدیریت مالی، فعالیت‌های اوقات فراغت، روابط جنسی، ازدواج و بچه‌ها، بستگان و دوستان، نقش‌های مربوط به برابری زن و مرد و جهت‌گیری مذهبی. لازم به ذکر است که نتایج پژوهش با استفاده از شاخص‌های آماری محاسبه فراوانی، درصد، میانگین، انحراف استاندارد، آزمون t گروه‌های مستقل، آزمون χ^2 و تحلیل رگرسیون مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج

در این پژوهش وضعیت ازدواج و سازگاری زناشویی ۹۰۰ زوج (۹۰۰ زن و ۹۰۰ شوهر) مورد بررسی قرار گرفت. میانگین سنی مردان $۳۷/۸ \pm ۵/۴$ سال و میانگین سنی زنان $۳۳/۸ \pm ۵/۶$ سال بود. از نظر میزان تحصیلات ۶۲ درصد مردان دارای تحصیلات فوق دیپلم و بالاتر، ۱۵ درصد دیپلم، ۷ درصد زیردیپلم و ۲ درصد با تحصیلات علوم حوزوی بودند. ضمناً حدود ۱۳ درصد وضع تحصیلات خود را مشخص نکرده بودند. از سوی دیگر ۳۷ درصد زنان مورد بررسی دارای تحصیلات زیر دیپلم، ۳۶ درصد دیپلم، ۱۹ درصد فوق دیپلم و بالاتر و ۲ درصد دارای تحصیلات علوم حوزوی بودند. همچنین حدود ۵/۵ درصد وضعیت تحصیلی خود را مشخص نکردند. از نظر وضعیت شغلی زنان ملاحظه شد که حدود ۷۸ درصد آنها خانه‌دار و ۲۰ درصد شاغل بودند و همچنین حدود ۲ درصد وضعیت شغلی خود را اظهار نکرده بودند. از نظر سابقه اشتغال، میانگین سابقه کار کارکنان سپاه $۱۷/۷ \pm ۶$ سال بود. از نظر سابقه جبهه ۷۸ درصد از مردان و ۴ درصد از زنان مورد بررسی دارای سابقه جبهه بودند. از نظر سابقه جانبازی تعداد ۳۰/۴ درصد از مردان و ۰/۳ درصد از زنان دارای سابقه جانبازی بودند. همچنین میانگین تعداد فرزندان در بین جمعیت مورد بررسی ۲/۶ نفر بود.

بررسی وضعیت شناسنامه ازدواج زوجین مورد بررسی نشان داد که سابقه ازدواج در جامعه مورد بررسی $۶/۰۵ \pm ۱۰/۹۵$ سال، طول مدت عقد تا ازدواج $۰/۷ \pm ۸/۵۵$ ماه، طول مدت دوره نامزدی

شیوه مدیریت در بین خانواده‌های مورد بررسی در جدول ۳ خلاصه شده است.

بررسی شیوه حل مشکلات در بین زوجین مورد بررسی نشان داد که حدود ۹۰ درصد از زوجین بدون دریافت کمک بیرونی درصد حل مشکل خانوادگی بر می‌آیند و تنها حدود ۴ درصد از زوجین مورد بررسی برای حل مشکلات زناشویی از منابع بیرونی اعم از اقوام، آشنایان و متخصص کمک می‌گیرند و یا دنبال حل مشکل نیستند.

جدول ۳: نظر زوجین مورد بررسی درباره چگونگی مدیریت خانواده‌شان

نوع مدیریت خانواده	مردان		زنان	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
زن سالاری	۱۸	۲	۱۰	۱/۱
مرد سالاری	۶۷	۷/۴	۱۲۲	۱۳/۵
مشارکتی	۷۵۸	۸۴/۲	۷۵۸	۸۴/۲
موارد بدون پاسخ	۵۷	۶/۳	۱۰	۱/۱
جمع	۹۰۰	۱۰۰	۹۰۰	۱۰۰
نتایج آزمون χ^2	ارزش	۱۷/۴۸	معنی‌داری	۰/۰۰۰۱

از نظر وضعیت سازگاری زناشویی، ۲/۸ درصد از مردان دارای نارضایتی شدید، ۷/۴ درصد دارای عدم رضایت، ۵۱/۴ درصد در شرایط مرزی (گاهی راضی و گاهی ناراضی)، ۳۰/۸ درصد دارای رضایت و ۱/۲ درصد دارای رضایت خیلی زیاد بودند. همچنین ۶/۷ درصد زنان دارای نارضایتی شدید، ۱۳ درصد دارای عدم رضایت، ۴۹/۷ درصد دارای وضعیت مرزی (گاهی راضی و گاهی ناراضی)، ۲۹/۱ درصد دارای رضایت و ۰/۷ درصد دارای رضایت خیلی زیاد بودند. ضمناً ۶/۳ درصد از مردان و ۱/۱ درصد از زنان موارد بدون پاسخ در این آزمون بودند (جدول ۴).

مقایسه میزان ناسازگاری زناشویی بر حسب نوع جنس نشان داد که میزان ناسازگاری زناشویی در بین زنان بیش از مردان گزارش شده است.

شخصیتی همسر (۷/۵ درصد)، ظاهر و قیافه همسر (۲/۹ درصد)، موقعیت اجتماعی همسر (۱/۸ درصد). ملاک‌هایی نظیر وضع تحصیلی همسر، شغل همسر و وضع مالی همسر به ترتیب پایین‌ترین فراوانی را در بین مردان داشتند. از سویی دیگر اصلی‌ترین ملاک‌های انتخاب همسر برای زنان عبارت بود از: ایمان همسر (۵۹/۵ درصد)، اخلاق و رفتار همسر (۱۴/۸ درصد)، ویژگی‌های شخصیتی همسر (۷ درصد)، شغل همسر (۶/۵ درصد)، وضع تحصیلی همسر (۲/۲ درصد) و موقعیت اجتماعی همسر (۱/۸ درصد). همچنین ملاک‌های وضع خانوادگی همسر، ظاهر و قیافه همسر و وضع مالی او در رتبه‌های پایین قرار داشتند. بررسی مقایسه‌ای نتایج در بین زن و مرد نشان داد که مردان بیش از زنان ($p < 0.01$) به ملاک‌های اخلاق و رفتار، وضع خانوادگی و ظاهر و قیافه همسر توجه دارند و زنان بیش از مردان، ایمان، وضع تحصیلات و شغل همسر را ملاک انتخاب همسر قرار داده‌اند (جدول ۲).

جدول ۲: نظر زوجین مورد بررسی در مورد دلیل اصلی ازدواج با همسرشان

دلیل اصلی انتخاب	مردان		زنان	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
ایمان همسر	۴۲۴	۴۷/۱	۵۳۶	۵۹/۵
وضع مالی همسر	۲	۰/۲	۱	۰/۱
وضع تحصیلی همسر	۸	۰/۹	۲۰	۲/۲
اخلاق و رفتار همسر	۱۶۱	۱۷/۹	۱۳۳	۱۴/۸
وضع خانوادگی همسر	۷۸	۸/۷	۱۴	۱/۵
موقعیت اجتماعی همسر	۱۶	۱/۸	۱۶	۱/۸
شغل همسر	۴	۰/۴	۵۹	۶/۵
ظاهر و قیافه همسر	۲۶	۲/۹	۱۱	۱/۲
ویژگی‌های شخصیتی همسر	۶۸	۷/۵	۶۳	۷
سایر	۴	۰/۴	۳	۰/۳
موارد بدون پاسخ	۱۰۹	۱۲/۱	۴۴	۴/۹
جمع	۹۰۰	۱۰۰	۹۰۰	۱۰۰
نتایج آزمون χ^2	ارزش	۱۱۵/۹۲	معنی‌داری	۰/۰۰۰۰۱

جدول ۵ وضعیت سازگاری زناشویی را در بین زنان و مردان مورد مقایسه قرار داده است. این مقایسه که در ۹ مقیاس ابعاد سازگاری است، با استفاده از آزمون آماری t گروه‌های مستقل صورت گرفته است. نتایج حاصل از مقایسه نشان می‌دهد که بجز در زمینه فعالیت‌های اوقات فراغت در سایر ابعاد از قبیل موضوعات شخصیتی، ارتباط دوتایی، حل تعارض، مدیریت مالی، روابط جنسی، والدینی (تربیت فرزند)، ارتباط با اقوام و دوستان و جهت‌گیری مذهبی بین زنان و مردان تفاوت معنی‌داری (در سطح $p < 0.05$) وجود دارد و در ابعاد مذکور میزان رضایت زناشویی در بین زنان پایین‌تر از مردان است.

جدول ۴: وضعیت سازگاری زناشویی در بین جمعیت مورد بررسی به تفکیک نوع جنس

وضعیت سازگاری	مردان		زنان	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
نارضایتی شدید	۲۵	۶۰	۶/۷	۶۰
عدم رضایت	۶۷	۱۱۷	۷/۴	۱۱۷
مرزی (گاهی راضی و گاهی ناراضی)	۴۶۳	۴۴۷	۵۱/۴	۴۴۷
رضایت	۲۷۷	۲۶۲	۳۰/۸	۲۶۲
رضایت خیلی زیاد	۱۱	۶	۱/۲	۶
موارد بدون پاسخ	۵۷	۸	۶/۳	۸
جمع	۹۰۰	۹۰۰	۱۰۰	۹۰۰

جدول ۵: مقایسه وضعیت سازگاری زناشویی در بین زنان و مردان

متغیر	گروه‌ها	میانگین نمره	انحراف استاندارد	ارزش t	سطح معنی‌داری
موضوعات شخصیتی	مرد	۲۴/۳	۴/۷۴	۴/۶۸	<0.001 **
	زن	۲۳/۱	۵/۴۰		
ارتباط دوتایی	مرد	۳۵/۹	۶/۴۳	۶/۸۳	<0.001 **
	زن	۳۳/۷	۷/۴۶		
حل تعارض	مرد	۱۸/۷۴	۴/۰۳	۳/۹۵	<0.001 **
	زن	۱۷/۹۲	۴/۶۱		
مدیریت مالی	مرد	۱۵/۸	۳/۳۱	۴/۴۴	<0.001 **
	زن	۱۵/۱	۳/۸۱		
فعالیت‌های اوقات فراغت	مرد	۱۹/۶	۳/۳۶	۰/۹۵	-0.340
	زن	۱۹/۴	۳/۶۵		
روابط جنسی	مرد	۱۸/۸۱	۳/۳۵	۲/۱۵	0.033 *
	زن	۱۸/۴۵	۳/۶۳		
والدینی	مرد	۱۹/۶۴	۳/۸۵	۳/۹۶	<0.001 **
	زن	۱۸/۸۸	۴/۱۳		
ارتباط با اقوام و دوستان	مرد	۱۵/۸۰	۲/۸۱	۲/۱۳	-0.034 *
	زن	۱۵/۵۰	۳/۰۴		
جهت‌گیری مذهبی	مرد	۱۷/۳۶	۲/۸۰	۲/۰۷	-0.038 *
	زن	۱۷/۰۶	۳/۰۶		

دوتایی به تنهایی ۸۵ درصد واریانس متغیر سازگاری زناشویی را پیش‌بینی می‌کند (جدول ۶).

نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون گام به گام میزان نقش هر یک از ابعاد سازگاری زناشویی را نشان داد و ملاحظه شد که مؤلفه روابط

جدول ۶: خلاصه اطلاعات مربوط به ضرایب رگرسیون، ضریب تعیین و خطای معیار برآورد تحلیل میزان تأثیر ابعاد مختلف بر سازگاری زناشویی (به روش تحلیل رگرسیون گام به گام)

گام	متغیر	ضریب b	ضریب بتا	نسبت t	سطح معنی داری t	ضریب تعیین	خطای معیار برآورد
۱	روابط دوتایی	۳/۹۵	-/۹۲	۱۰۱/۲۲	<./۰۰۰۱	۰/۸۵	۱۱/۴۹
۲	روابط دوتایی	۲/۴۶	-/۵۸	۴۲/۲۷	<./۰۰۰۱	۰/۹۰	۹/۲۹
	موضوعات شخصیتی	۲/۴۴	-/۴۱	۳۰/۳۱	<./۰۰۰۱		
۳	روابط دوتایی	۱/۹۴	-/۴۵	۳۹/۲۶	<./۰۰۰۱	۰/۹۴	۷/۴۴
	موضوعات شخصیتی	۲/۰۵	-/۳۵	۳۱/۲۴	<./۰۰۰۱		
	فعالیت‌های اوقات فراغت	۲/۲۲	-/۲۶	۳۱/۲۱	<./۰۰۰۱		
۴	روابط دوتایی	۱/۶۸	-/۳۹	۴۱/۰۵	<./۰۰۰۱	۰/۹۶	۶/۰۲
	موضوعات شخصیتی	۱/۷۷	-/۳۰	۳۲/۷۹	<./۰۰۰۱		
	فعالیت‌های اوقات فراغت	۱/۸۹	-/۲۲	۳۲/۱۷	<./۰۰۰۱		
	والدینی	۱/۴۸	-/۲۰	۳۰/۱۳	<./۰۰۰۱		
۵	روابط دوتایی	۱/۵۱	-/۳۵	۴۳/۵۶	<./۰۰۰۱	۰/۹۷	۴/۹۹
	موضوعات شخصیتی	۱/۶۱	-/۲۷	۳۵/۸۲	<./۰۰۰۱		
	فعالیت‌های اوقات فراغت	۱/۵۹	-/۱۸	۳۱/۹۶	<./۰۰۰۱		
	والدینی	۱/۳۲	-/۱۷	۳۲/۰۸	<./۰۰۰۱		
	مدیریت مالی	۱/۳۱	-/۱۶	۲۸/۱۲	<./۰۰۰۱		
۶	روابط دوتایی	۱/۴۰	-/۳۳	۴۸/۱۶	<./۰۰۰۱	۰/۹۸	۴/۱۷
	موضوعات شخصیتی	۱/۴۶	-/۲۵	۳۸/۴۴	<./۰۰۰۱		
	فعالیت‌های اوقات فراغت	۱/۴۲	-/۱۷	۳۳/۸۹	<./۰۰۰۱		
	والدینی	۱/۱۷	-/۱۶	۳۳/۶۳	<./۰۰۰۱		
	مدیریت مالی	۱/۱۹	-/۱۴	۳۰/۴۶	<./۰۰۰۱		
	ارتباط با اقوام و دوستان	۱/۳۰	-/۱۳	۲۷/۳۷	<./۰۰۰۱		
۷	روابط دوتایی	۱/۳۴	-/۳۱	۵۸/۴۹	<./۰۰۰۱	۰/۹۸۵	۳/۲۵
	موضوعات شخصیتی	۱/۳۱	-/۲۲	۴۳/۷۸	<./۰۰۰۱		
	فعالیت‌های اوقات فراغت	۱/۱۵	-/۱۳۴	۳۴/۱۰	<./۰۰۰۱		
	والدینی	۱/۱۶	-/۱۵۴	۴۲/۷۴	<./۰۰۰۱		
	مدیریت مالی	۱/۱۲	-/۱۳	۳۶/۵۸	<./۰۰۰۱		
	ارتباط با اقوام و دوستان	۱/۳۱	-/۱۳	۳۵/۱۷	<./۰۰۰۱		
	روابط جنسی	-/۹۷	-/۱۱	۳۲/۳۱	<./۰۰۰۱		
۸	روابط دوتایی	۱/۰۳	-/۲۴	۶۰/۶۴	<./۰۰۰۱	۰/۹۹۵	۲/۲۱
	موضوعات شخصیتی	۱/۱۱	-/۱۹	۵۳/۴۴	<./۰۰۰۱		
	فعالیت‌های اوقات فراغت	۱/۱۲	-/۱۳	۴۸/۶۲	<./۰۰۰۱		
	والدینی	۱/۰۹	-/۱۴	۵۸/۸۳	<./۰۰۰۱		
	مدیریت مالی	۱/۰۵	-/۱۳	۵۰/۷۱	<./۰۰۰۱		
	ارتباط با اقوام و دوستان	۱/۱۷	-/۱۱	۴۶/۱۷	<./۰۰۰۱		
	روابط جنسی	-/۹۸	-/۱۱	۴۹/۵۷	<./۰۰۰۱		
	حل تعارض	۱/۰۳	-/۱۵	۴۴/۹۴	<./۰۰۰۱		
۹	روابط دوتایی	۱	-/۲۳	-/۰۲	<./۰۰۰۱	۱/۰۰۰	۰/۰۰۶
	موضوعات شخصیتی	۱	-/۱۷	-/۰۸	<./۰۰۰۱		
	فعالیت‌های اوقات فراغت	۱	-/۱۲	-/۰۱	<./۰۰۰۱		
	والدینی	۱	-/۱۳	-/۰۱	<./۰۰۰۱		
	مدیریت مالی	۱	-/۱۲	-/۰۰۸	<./۰۰۰۱		
	ارتباط با اقوام و دوستان	۱	-/۱۰	-/۰۱	<./۰۰۰۱		
	روابط جنسی	۱	-/۱۲	-/۰۱	<./۰۰۰۱		
	حل تعارض	۱	-/۱۴	-/۰۲	<./۰۰۰۱		
	جهت‌گیری مذهبی	۱	-/۱۰	-/۰۷	<./۰۰۰۱		

کارکنان) در زمینه انتخاب و تصمیم‌گیری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به‌ویژه این که حضور والدین در تصمیم‌گیری و انتخاب همسر فرزندان می‌تواند روابط بین خانواده‌های زوجین را بهبود بخشد.

ملاحظه شد که حدود ۲۰ درصد زنان و ۱۰ درصد مردان از زندگی زناشویی خود ناراضی هستند. میزان نارضایتی ۳ تا ۷ درصد آنها در حد زیاد و شدید است. از سویی دیگر رضایت ۵۱/۴ درصد مردان و ۴۹/۷ درصد زنان در شرایط مرزی قرار دارد؛ به این معنی که، این افراد از زندگی زناشویی خود گاهی راضی و گاهی ناراضی هستند و میزان آسیب‌پذیری آنها بالا است. گروه اول در شرایط آسیب و اختلال قرار دارند. وجود آسیب در ازدواج آنها بر سایر ابعاد زندگی‌شان تأثیر می‌گذارد و به دنبال ناسازگاری زناشویی، روابط اجتماعی، ایمان مذهبی، تربیت فرزند، توانایی شغلی، موفقیت تحصیلی و سلامتی عمومی‌شان تحت تأثیر قرار گرفته و آسیب می‌بینند [۷، ۸، ۹، ۱۰]. بنابراین، این افراد (۲۰ درصد زنان و ۱۰ درصد مردان) نیاز به مداخلات تخصصی خانواده درمانی دارند. از سویی دیگر ملاحظه شد که گروه دوم یعنی ۵۱/۴ درصد مردان و ۴۹/۷ درصد زنان) آسیب‌پذیرند، وضعیت سازگاری زناشویی آنها در شرایط مرزی قرار دارد و احتمال آسیب دیدن روابط زناشویی برای آنها بیشتر است. این زوجها احساس خوشبختی نمی‌کنند و حتی بعضاً از زندگی خود ناراضی‌اند. چنان‌چه این گروه از افراد کمک‌هایی برای افزایش سازگاری دریافت نکنند، امکان بیشتری وجود دارد که دچار آسیب شوند. ضمن این که عدم احساس خوشبختی می‌تواند بخش عمده‌ای از توان آنها را به تحلیل ببرد. براین اساس لازم است تا امکانات تخصصی در زمینه مشاوره زناشویی در اختیار این افراد که تقریباً نیمی از کارکنان سپاه را تشکیل می‌دهند قرار گیرد. براین اساس می‌توان گفت که حدود ۶۰ تا ۷۰ درصد از کارکنان سپاه نیاز به خدمات مشاوره و درمان زناشویی دارند. بررسی ابعاد سازگاری در بین زوجین، نتایج مهم و قابل توجه را نشان داد. عمده‌ترین ناسازگاری زناشویی در بین کارکنان سپاه در درجه اول در زمینه حل تعارض و در درجه دوم در زمینه روابط جنسی بود و ترتیب این دو بعد برای مردان و زنان یکسان است. راجع به این دو بعد نکاتی قابل طرح

افزودن مؤلفه موضوعات شخصی به معادله رگرسیون، دقت پیش‌بینی را به صورت معنی‌داری ($P < 0/001$) به ۹۰ درصد افزایش داد. اضافه شدن مؤلفه سوم یعنی فعالیت‌های اوقات فراغت، این میزان را به ۹۴ درصد افزایش داد و بدین ترتیب با اضافه شدن مؤلفه والدینی ضریب پیش‌بینی به ۹۶ درصد، اضافه شدن مؤلفه مدیریت مالی آن را به ۹۷ درصد، اضافه شدن ارتباط با اقوام و دوستان آن را به ۹۸ درصد، مؤلفه روابط جنسی آن را به ۹۸/۵ درصد، حل تعارض به ۹۹/۵ درصد و جهت‌گیری مذهبی به ۱۰۰ درصد رسانید. بنابراین ملاحظه شد، سه مؤلفه مهم که در وضعیت سازگاری زناشویی جامعه مورد بررسی نقش مهم داشتند، عبارت بودند از: روابط دوتایی، موضوعات شخصیتی و فعالیت‌های اوقات فراغت.

بحث

شیوه انتخاب همسر، ملاک‌های انتخاب و نقش خانواده پدری در ازدواج کارکنان سپاه حکایت از ازدواج معقول، منطقی، سنتی و رعایت توصیه‌های اسلامی دارد. ملاحظه شد که حدود نیمی از کارکنان سپاه در زمان ازدواج از طریق خانواده و اقوام با همسر خود آشنا شده‌اند؛ حدود ۸۰ درصد افراد برای ازدواج با همسرشان به‌طور عقلانی تصمیم گرفته‌اند؛ عمده‌ترین ملاک در انتخاب همسر ایمان، اخلاق، رفتار شایسته و ویژگی‌های شخصیتی همسر بوده و بالاخره این که خانواده‌های ۶۵ درصد از زوجین رابطه خوبی با یکدیگر دارند. وجود این ملاک‌ها و علی‌الخصوص توجه و تأکید بر خانواده پدری (والدین) و بهره‌گیری از تجارب و کمک آنها می‌تواند خانواده هسته‌ای (زوجین) را در انتخاب صحیح و گذر از مراحل سازگاری زناشویی یاری دهد. همچنان که تحقیقات قبلی [۱۹] نشان داده است، تأکید بر خانواده پدری و دریافت کمک از آنها در میزان موفقیت زوجین در ازدواج تأثیر دارد. هرچند با توجه به وضعیت فعلی و فاصله روانی بین والدین و فرزندان احتمال ارتباط و بهره‌گیری از تجارب و کمک‌های والدین از سوی فرزندان کاهش می‌یابد و خانواده هسته‌ای به سوی تصمیم‌گیری و انتخاب هسته‌ای پیش می‌رود. تلاش برای پیشگیری از شکاف نسل‌ها و آموزش جوانان (دانشجویان بورسیه سپاه، کارکنان جوان و فرزندان جوان

است: اولاً توانایی حل تعارض به روش‌های زوجین برای پایان دادن مناسب به مباحثات گفته می‌شود. زوجینی که توانایی حل تعارض را ندارند یا مشکلات آنها حل نمی‌شود و یا به شیوه نامطلوب دنبال می‌شود، مشکل‌شان تشدید می‌شود. همچنان که تحقیقات دیگران نشان داد، وجود تعارض در بین زوجین امری طبیعی است، زیرا که زن و شوهر برای رفع برخی از نیازها و انتظاراتشان با هم ازدواج می‌کنند [۳۴]. تلاش برای تفاهم در اهداف و انتظارات و نیازها برای زوجین ایجاد تعارض می‌کند [۳۵]؛ بنابراین، همه زن و شوهرها در طول زندگی با تعارضاتی مواجه می‌شوند و همه آنها درصدد حل این تعارضات برمی‌آیند. آنچه مهم است چگونگی تلاش زوجین و روش یا روش‌هایی است که آنها برای حل تعارض به‌کار می‌گیرند. متأسفانه زوج‌هایی هستند که برای حل تعارضات فی‌مابین از روش‌های ناکارآمد استفاده می‌کنند که آسیب آن بیشتر از خود تعارض خواهد بود [۳۶]. در این پژوهش نشان داده شد که بیشترین ناسازگاری زوجین در زمینه توانایی حل تعارض است. خوشبختانه روش‌های کارآمد و ناکارآمد برای حل تعارضات قابل یادگیری هستند و زوجین می‌توانند از طریق مداخلات آموزشی و مشاوره‌ای روش‌های غیر مؤثر در حل تعارضات را به الگوهای مؤثر و کارآمد تغییر دهند. ثانیاً بعد دیگری از ناسازگاری زناشویی که در بین کارکنان سپاه بیشتر ملاحظه شد مشکلات جنسی است. تحقیقات متعددی نشان داده است که بین صمیمیت (از جمله صمیمیت جنسی) و سازگاری زناشویی ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد [۳۷]. همچنین هماهنگی بالایی بین فعالیت‌های جنسی که زوجین تمایل دارند و فعالیت‌های جنسی که زوجین تجربه می‌کنند دیده شده است. در یک مطالعه‌ای که در آن ویژگی‌های خانواده‌های دارای عملکرد خوب بررسی شد، معلوم گردید که رضایت از روابط جنسی همبستگی معنی‌داری با سطح عملکرد خانواده دارد [۳۸]. همچنین ملاحظه شد که بین صمیمیت جنسی و صمیمیت عاطفی زوجین ارتباط وجود دارد. مردان از صمیمیت عاطفی برای ایجاد تعامل جنسی استفاده می‌کنند، در حالی که زنان صمیمیت جنسی را برای دریافت صمیمیت عاطفی می‌خواهند [۳۹]. بر این اساس و مطابق یافته‌های پژوهش حاضر توجه به این بعد از ناسازگاری زناشویی که در بین کارکنان سپاه دارای فراوانی بیشتری

است، ضروری می‌باشد. وجود و تداوم این نوع ناسازگاری زناشویی در بین زوجین می‌تواند بر کاهش صمیمیت عاطفی زوجین، افزایش تعارضات، سردی روابط بین اعضای خانواده و بهره‌گیری از منابع برون خانوادگی برای رفع نیازها و تمایلات منجر شود. زیرا کاهش صمیمیت جنسی در روابط زوجین به جای کاهش تمایلات جنسی موجب افزایش آن می‌شود. از سویی دیگر نتایج تحقیق نشان داد که میزان ناراضی زناشویی در بین زنان بیشتر از مردان است و به تبع آن میزان عدم تفاهم و شکایت از همسر از سوی زنان بیشتر اظهار شده است. هرچند زوجین تقریباً با مسایل مشابهی مواجه می‌شوند ولی این‌که هر یک از آنها چگونه به تعارضات واکنش نشان داده و یا درصدد حل آن برمی‌آیند متفاوت هستند. علی‌رغم تمایلی که برای هماهنگی و توافق بین زوجین وجود دارد، تحقیقات نشان داده است که تفاوت‌های جنسی در ثبات ازدواج نقش اساسی بازی می‌کند. براین اساس ملاحظه شده است که زنان بیشتر از مردان، روابط بین فردی را دوست دارند [۴۰]. لذا، این احتمال وجود دارد که زنان بیشتر از مردان از تعارضات و ناسازگاری‌های زناشویی آسیب ببینند و باز این احتمال وجود دارد که زنان برای رفع ناسازگاری پیش‌قدم شوند و به دنبال بهره‌گیری از منابع خارج از خانواده و مشورت با متخصصین باشند. البته باید توجه داشت که مقاطع استحاله‌ای خانواده در چگونگی مواجهه زن و شوهرها با ناسازگاری‌های زناشویی تأثیر می‌گذارد. برای مثال تحقیق نشان داده است که در اوایل ازدواج میزان پیشگامی زن و شوهر برای حل ناسازگاری‌ها ۶۲ درصد در مقابل ۳۲ درصد است؛ در حالی که، در دوره آشنانه خالی^۱ این نسبت ۷۷ درصد در برابر ۴۸ درصد است [۴۱]. البته سبک‌های مواجهه‌ای هر یک از زوجین در مقابل ناسازگاری‌های زناشویی در طول دوران زندگی یکسان باقی می‌ماند، به‌جز در مواردی که با مداخله‌های مشاوره‌ای تغییراتی در آنها ایجاد شود. براین اساس پیشنهاد می‌شود کمک مشاوره‌ای به زنان در اولویت قرار گیرد.

آنچه در این بررسی به‌طور آشکاری ملاحظه می‌شود مؤلفه ارتباط دوتایی است. چنان که نتایج نشان داد در بین مؤلفه‌های نه‌گانه سازگاری زناشویی عاملی که بالاترین ضریب همبستگی را با

محوریت عامل ارتباط دوتایی را نشان می‌دهد. مطابق یافته‌های پژوهشی، پیشنهاد می‌شود: ۱- برای زوجینی که دچار ناسازگاری زناشویی هستند، خدمات مشاوره و روان‌درمانی خانواده و برای آن دسته از زوجینی که از زندگی زناشویی خود، گاه راضی و گاه ناراضی هستند، برنامه‌های آموزش زوجین تدارک دیده شود. ۲- جهت پیشگیری از ناسازگاری‌های زناشویی، آموزش جوانان و زوجین جوان (دانشجویان بورسیه، کارکنان جوان و فرزندان جوان کارکنان) در زمینه تصمیم‌گیری و انتخاب همسر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. ۳- عامل ارتباط دوتایی به‌عنوان عامل محوری در سازگاری زناشویی می‌باشد. بهبود ارتباط دوتایی بین زوجین موجب افزایش میزان سازگاری زناشویی می‌گردد. آموزش مهارت‌های ارتباط دوتایی می‌تواند جزو برنامه‌های سازمانی سپاه قرار گیرد. ۴- با توجه به ضرورت ارائه خدمات مشاوره خانواده به کارکنان سپاه و فقدان نیروهای متخصص در زمینه مشاوره خانواده، لازم است برنامه‌های کوتاه و بلند مدت برای آموزش و تأمین نیروهای تخصصی تدوین و اجرا شود.

تشکر و قدردانی

در پایان لازم می‌دانیم از تمامی زوجینی که در این طرح پژوهشی همکاری کردند، مرکز تحقیقات علوم رفتاری پژوهشکده طب رزمی که زمینه اجرای پژوهش را فراهم ساخت و دفتر امور زنان که در هماهنگی اجرای تحقیق همکاری داشتند، تقدیر و تشکر نماییم.

سازگاری زناشویی نشان داد، روابط دوتایی یا تفاهم بین فردی در بین زن و شوهر بود. رابطه دوتایی و یا تفاهم بین فردی، آن‌چنان که در آزمون انریچ است، متشکل از مواردی است از قبیل: درک متقابل، عدم تأسف از ازدواج، انجام مسئولیت‌های مشترک، احترام به یکدیگر، احساس راحتی در بیان احساسات، با هم بودن و صداقت در مراودات کلامی، همکاری در انجام وظایف همسری، تعهد به ازدواج، دوری از خیانت به همسر و گفتگوی لذت‌بخش با همدیگر. ارتباط دوتایی متشکل از مراودات کلامی و غیرکلامی است که به‌صورت خودآگاه و ناخودآگاه در روابط زوجین مبادله می‌شود. ارتباط اثربخش برای ازدواج رضایت‌بخش ضروری است و لازمه آن یادگیری شریک شدن در افکار و احساسات همسر و آرایه و دریافت بازخوردهای مثبت و ابراز قدردانی می‌باشد [۳۵]. مؤلفه ارتباط دوتایی به‌عنوان عاملی که درصد بالایی از واریانس سازگاری زناشویی را تبیین می‌کند، دارای ضریب همبستگی بالایی با سایر متغیرهای مورد بررسی در تحقیق حاضر است. این عامل با موضوعات شخصیتی ۰/۸۳، با توان حل تعارض ۰/۸۰، با نحوه گذران اوقات فراغت ۰/۶۹، با توانایی والدینی ۰/۶۴، با مؤلفه ارتباط با اقوام و دوستان ۰/۶۴، با مدیریت مالی ۰/۶۲ و با روابط جنسی ۰/۵۴ رابطه همبستگی (با $\alpha < 0.01$) دارد. همچنین این عامل با عامل عدم تفاهم در بین زوجین به میزان ۰/۷۳- رابطه همبستگی دارد [۴۲]. هرچند عوامل مؤثر در سازگاری و ناسازگاری زوجین را نمی‌توان با یک عامل تبیین نمود ولی تحقیق حاضر

منابع

- 1- Landis JT. personal adjustment marriage and family. 6th edit. Newyork: karper & Row publishers; 1975.p.41-102.
- ۲- قرآن کریم، سوره روم، آیه ۲۱.
- 3- Sinha SP and Mukerjec N. Marital adjustment and space orientation. J Soci Psychol 1990;130(5):633-639.
- 4- Wiegel DJ, Ballard R and Deborah S. How couples maintain marriages. Journal of Family Relations 1999;48(3):263-270.
- 5- Laswell ME and Laswell TE. Marriage and family. washington. D.C. Health & Row publishers; 1982.P.364-385.
- 6- Greef AP. characteristics of families that function well. Journal of Family Issues 2000;21(8):948-963.
- 7- Cumming SM and O'Reilly WA. fathers in family context:effects of marital Quality on child adjustment in the role of the father in child Development. edited by Michael E. Lamb. john Wiley and sons, New york; 1997.p.863-891.
- 8- Coombs R. marital status and personal well - Being: A literature Review Family Relations 1991;40:97-102.
- 9- Waite LJ. Why marriage Matters strengthening marriage Round table. Washington. DC; June 1997.P.36.
- 10- Demo DH and Alan CA. single hood Marriage and Remarriage: Thee effects of family structure and family relationships on mothers well-Being. Journal of Family Issues 1996;17:386-407.
- 11- Glenn ND. The Text book story of American marriages and families. New york Institute for American Values. may 1996.P.48.
- 12- Parker KD, Ortega S and Van Loning Ham J. life satisfaction, self-esteem and personal happiness among mexican and African American Sociological Spectrum 1995;15:131-145.
- 13- Westerman M and Edgar JL. marital adjustment and children's academic achievement. Merrill Palmer Quarterly 1995;41:453-470.
- 14- Popenoe D. A world without fathers. WQ. Spring 1996.P.12-29.

- 15- Amato PR. children's Adjustment to Divorce: Theories, Hypotheses and empirical support. *Journal of Marriage and Family* 1993;55:23-58.
- 16- Zill N and Christine WN. Running in Place How American families are faring in a changing Economy and an Individualistic society. Washington D.C. Child trend inc. 1994.P.18-106.
- 17- Westerman MA and Schonboltz J. Marital adjustment joint parental support in a tradic problem-solving task and children problems. *J Clin Child Psychol* 1993;22(1):97-106.
- 18- Niolon R. communication style and Problem solving, available from the world wide web: [http:// WWW. psycho page. com](http://WWW.psycho page. com). Accessed at :2002.
- ۱۹- فتحی علی و احمدی خدابخش. بررسی عوامل مؤثر در ازدواج‌های موفق و ناموفق دانشجویان. دانشگاه علوم پزشکی بقیه... «ع»، مرکز تحقیقات علوم رفتاری، طرح پژوهشی. صفحات: ۳۳-۳۵.
- 20- Arthur JN and Miller L. Marriage, Divorce and Remarriage in the 1990s current population Report and special studies. Washington D.C. u.s Bureau of the Sensus; 1992.P.23-180.
- 21- U.S Bureau of the Sensus. statistical abstract of the United States. Washington D.C. Gpo. available from <http://WWW.Leaderu.com/Father Facts/marriage.htm> 1. Accessed at: 2001.10.8.
- 22- Picano J and Edwards HF. Psychiatric symtomes associated with problems in aeronautical adaptation among military student pilots. *A Viat Space Environ Med* 1996.P.67.
- 23- Sison OA. Marital communication and its relation to marital adjust among marriage encounter couples Greater Manila area. Unpuplished Master's thesis ateneo de manila university, Quezon city. Available from [http:// WWW.homestead.com](http://WWW.homestead.com). *Psycho-religio/files/adjustment.htm*. Accessed at 2001:10.8.
- 24- Mace DR. Close companions: the marriage enrichment hand book. New york. the continuem publishing company; 1982.p.110-82.
- 25- Tevaraj I. The role of religious faith in marital satisfaction unpublished master's Thesis, Dela salle university Manila. Available from [http:// WWW.home stead.com](http://WWW.home stead.com). *Psycho-religio/files/adjustment.htm*. Aaccessed at 2001:10.8.
- 26- Conway J. mid-life Dimensions with portions 95-98. Retrieved at 2002, from the world wide web: <http://WWW.Modlife.com/html/resources/Articles/RA22>. True world Access. inc.
- 27- Olson DH and Olson A. Prepare ENRICH Canada Program. *Journal of Family Minstry* 1997;11(4):28-53.
- 28- Fowers BJ and Olson DH. ENRICH marital satisfaction scale: a brief research and clinical tool. *J Fam Psychol* 1993;7:176-85.
- 29- Fowers BJ and Olson DH. ENRICH martial inventory: A Discriminant validity and cross validation assessment. *Journal of Marital and Family Therapy* 1989;15:65-79.
- 30- Wadsby M. Evaluation of the swedish version of the Enrich marital Inventory, *Nord J psychiatry* 1998;52:379-388.
- ۳۱- سلیمانان علی‌اکبر و نوابی‌نژاد شکوه. بررسی تأثیر تفکرات غیر منطقی بر اساس رویکرد شناختی بر نارضایتی زناشویی. دانشگاه تربیت معلم، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی. ۱۳۷۳. (چاپ نشده).
- ۳۲- مهدویان فاطمه. بررسی تأثیر آموزش و ارتباط بر رضایت‌مندی زناشویی و سلامت روانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، انستیتو روانپزشکی تهران. ۱۳۷۶. (چاپ نشده).
- ۳۳- عامری فریده. بررسی تأثیر مداخلات خانواده درمانی راهبردی در اختلافات زناشویی. رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۱. صفحات: ۱۸۶-۲۰۳. (چاپ نشده).
- 34- Douglass IV, Frazier M, Douglass R. The marital problems questionnaire (MPQ): a short screening instrument for marital therapy. *Journal of Family Relations* jul 1995;44(3):238.
- 35- Silliman B. patterns of adjustment in first three years: Marriage enrichment & Domestic violence information. Retrieved March 2001 from the world wide web: <http://www.uwyo.edu/ag/ces/family/Ben/marriage/stages/stage patterns.htm>.
- 36- Kieren DK and Maguire TO. A marker method to test a phasing hypothesis in family problem-solving interaction , *Journal of Marriage and Family* May1996;58(2):442-56.
- ۳۷- مظاهری محمدعلی. نقش دلبستگی بزرگسالان در کنش وری ازدواج. مجله روان‌شناسی ۱۵. ۱۳۷۹؛ سال چهارم. شماره ۳، صفحات: ۲۸۶-۳۱۵.
- 38- Greef PA and Malherbe LH. Intimacy and marital satisfaction in spouses. *Journal of Sex & Marital Therapy* 2001;27:247-257.
- 39- Tal Madge LD and Dabbs JM. Intimacy. *J Soci Clin Psychol* 1990;9:373-488.
- 40- Levenson R, Carstensen L and Gottman j. long term marriage: age, Gender and satisfaction. *J. Psychol and Aging* 1993;8:301-311.
- 41- Mackey RA, O'Brien BA. Marital conflict management: Gender and ethnic differences. *journal of Social Work* 1998;43(2):128.
- ۴۲- احمدی خدابخش. بررسی عوامل مؤثر بر سازگاری زوجین و مقایسه دو روش مداخله‌ای در کاهش ناسازگاری زناشویی. طرح پژوهشی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه... «ع»، مرکز تحقیقات علوم رفتاری. ۱۳۸۲. صفحات: ۲۷-۱۲۵.